

Seminář

„Psychologie ve školní praxi“

Dialog, zpětná vazba, chipi ;)

(mj. součást okruhu 8. *„Vyučování z hlediska psychologie“* a č. 10 *„Zkoušení žáků“*)

Dialog ve výuce

- V běžné výuce převažuje model „učitel se ptá a žáci odpovídají“ (pseudodialog)
 - Mnoho učitelů tedy používá otázek nadbytečně. Funkční použití je (dle J.T.Dillona (1981):
 - Když je učitel zaskočen, vyveden z míry a potřebuje informace
 - Vymezuje a zpřesňuje téma pro diskusi, nebo objasňuje problém
 - Potřebuje se ujistit, zda rozuměl
 - Potřebuje získat kontrolu nad třídou, když se debata rozeběhne nežádoucím směrem
-

Navození a udržení dialogu (1)

volně podle J.T.Dillona (1981)

- Neptat se stále
 - *U – otázka, Ž – odpověď, U – otázka...*
 - Pro Ž je pak těžké také položit otázku
 - Neptat se hned, když se žák odmlčí
 - Výsledek – viz předchozí bod; „výslech“
 - Neptat se žáka, který nedává pozor
 - Neptat se žáka před třídou na osobní záležitosti
 - Neptat se proto, abych se „předvedl“
 - *„Kdo to ví? Zase nikdo, takže si zase odpovím...“*
 - Neodpovídat na žákovskou otázku protiotázkou
 - Neptat se ve snaze „vyrazit“ z žáka v dialogu vlastní aktuální myšlenku
 - *„To taky, ale já myslím ještě něco..., no?“*
-

Navození a udržení dialogu (2)

- Neptat se příliš často otázkou „Proč?“
 - „*Proč se Vám líbí Novák?*“
 - (pozor, nezaměňovat se situacemi, kdy je tato otázka žádoucí a vysvětluje žákův myšlenkový postup – gramatika, matematika, přírodní vědy)
 - Neptat se hned, když je vymezeno téma pro diskusi
 - Viz první bod; žáci zůstanou pasivní
 - Nemyslet si, že jen otázky podněcují žákovo myšlení:
 - Oznamovací věta, rekapitulace, vyjádření rozpaků či překvapení, pobídka k rozvinutí myšlenky, žákovská otázka adresovaná všem...
-

Žákovské otázky

- V různých pedagogických situacích
 - Když žák zůstane s učením sám
 - Např. práce s učebnicí, samostudium
 - *Autoregulace – žák současně řešitel i pozorovatel*
 - Skupinové vyučování
 - Práce na projektu se spolužáky; kooperace
 - *Specifický jazyk, slang, zkratkovitost*
 - Běžné hromadné vyučování
 - Někdy učitelé vítány, jindy odmítány (*nelze dopředu odhadnout obsah – snaha se převést, zaskočit učitele, lenost, odvést pozornost, získat čas a oddálit zkoušení...*)
 - Problematické i pro žáky (*veřejné vystoupení, nutnost přesně formulovat, projevení neznalosti před učitelem, projevení zájmu před spolužáky...*)
 - Specifická dovednost, utváří se už v MŠ
 - (*je škola místo, kde se má sedět, poslouchat, na položené otázky odpovídat stručně a výstižně ale **hlavně se sám na nic neptat?***)
-

Zpětná vazba v ped. komunikaci

- **Korekční informace** určená někomu, kdo se zajímá o vlastní proces učení; **složky**:
 - **Regulativní** (*řízení činnosti*)
 - **Sociální** (*vztahy, postoje, očekávání*)
 - **Poznávací** (*učiva, sebe, učitele...*)
 - **Rozvojovou** (*učí se ZV využívat, autoregulace*)
-

Zpětná vazba v ped. komunikaci

□ **Přímá:**

- Souhlas, pochvala
- Nesouhlas, výtka
- Částečný souhlas, částečný nesouhlas
- Jednoduchá pozitivní odpověď (*často „učitelské echo“*)
- Jednoduchá negativní odpověď (*často opakování chyby, nebo správné varianty*)
- Částečně pozitivní, částečně negativní
- Pozitivní ZV s vysvětlením
- Negativní ZV s vysvětlením

□ **Nepřímá:**

- Doplnění původní odpovědi rozvedením
 - Doplnění původní odpovědi zúžením
 - Vyžádání dalších odpovědí, dalších alternativ
 - Vyžádání jediné odpovědi, jediné varianty
 - Přechod k jinému tématu
-

Zpětná vazba v ped. komunikaci

- Smíšená zpětná vazba
 - Verbální **ZV nemusí nutně následovat** po každé žákovské odpovědi, časté užití neverbální ZV
 - Jednotlivé **typy se nevyskytují samostatně**, nejčastěji: jednoduchá pozitivní odpověď a přechod k dalšímu tématu
 - **Škála zpětnovazebních postupů** bývá u učitelů specifická a úzká
 - Je třeba vzít do úvahy i to, zda konkrétní žák ZV skutečně **dokáže využít**
 - Existuje i tzv. **vnitřní ZV** (subjektivní jistota a nejistota, pocit správného či nepstávneho)
-

Chyba v ped. komunikaci

- Běžná součást lidské činnosti, ve které se zkouší něco nového
 - Neohrožuje vlastní proces učení když:
 - (a) je odhalena (b) je určeno místo výskytu
 - (c) je vysvětlena a (d) opravena (*Kulič, 1971*)
 - Zpětná vazba a chyba:
 - Detekce chyby (*špatně*)
 - Identifikace chyby (*co je špatně*)
 - Interpretace chyby (*vysvětlit, najít zdroje, použít pro zlepšení další práce*)
 - Korekce chyby
-

Korekční postupy (Kulič, 1971)

- Výzva k opakovanému řešení
 - Hledej dál, dokud nenajdeš správnou odpověď
 - Přeformulování zadání
 - Rozložení úlohy na menší, dílčí celky
 - Poskytnutí dílčí pomocné informace (poznatek, pravidlo) nebo orientační body pro další postup
 - Poskytnutí návodu, jak získat správnou odpověď
 - Postupně dávat pomocné informace vedoucí k řešení (odstupňovaná vnější pomoc)
 - Vysvětlení principu chyby a proč se jí žák dopustil (pomoc při identifikaci chyby, vlastní řešení zůstává na žákovi)
 - Nabídnout výčet možných příčin chyby (identifikace a náprava zůstává na žákovi)
 - Méně obecná pomocná úloha, jejíž řešení pro žáka „objeví“ řešení hlavní úlohy
 - Diskuse o chybě se třídou, probrat typickou chybu, její příčiny a způsob nápravy.
 - Předložení jiné, v principu analogické úlohy
 - Sdílet jednoduše správné řešení
 - Vyzvat žáka ke zopakování učiva a doplnění poznatků
 - Odkázat žáka na prameny a vyzvat ho k řešení s oporou o informační zdroje
 - Neopravovat okamžitě, ale s odstupem. Po probrání celku provést souhrnou korekci s důkladným vysvětlením
 - Odložit korekci na konec činnosti a poskytnou žákovi předem připravený vzor, nvod, pokyny pro vyhledání a korekci chyb
-

Korekční postupy - problémy

- Věnuje se jim málo času (10-15 s.)
 - Konstatuje se jen výskyt chyby, nehledá se příčina
 - Zpětnou vazbu provádí učitel, ale necvičí v ní žáky
 - Otázka přebírání zodpovědnosti za žákovský výkon (*kdo za to může? ;*)
 - Definování chyby
 - Normativní vs. kreativní chyby
-

Literatura k dalšímu studiu

- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J.
Komunikace ve škole. Brno: MU
1995. ISBN 80-210-1070-3. s. 159-
177
-